

ΗΡΑΚΛΗΣ ΚΑΚΑΒΑΝΗΣ

Στις προτάσεις της φίλης - «Ξεναγού» στο Βερολίνο για τα μέρη που έπρεπε να επισκεφτώ, ήταν και το άγαλμα του Νίκου Μπελογιάννη στις κτιριακές εγκαταστάσεις μιας ανώτερης τεχνικής και οικονομικής σχολής σήμερα, που την περίοδο της ΓΛΔ στεγάζανε την Ανωτέρα Σχολή Οικονομικών της ΛΔ Γερμανίας.

Το πανεπιστήμιο βρίσκεται στο ανατολικό διαμέρισμα Karlshorst του Βερολίνου. Εκεί στο προαύλιο της σχολής, μπροστά από το κτίριο της διοίκησης, στέκεται επιβλητικά ο μπρούτζινος ανδριάντας. Μαζί με τη βάση του τέσσερα μέτρα ύψος. Στη βάση του με μπρούτζινα κεφαλαία γράμματα είναι γραμμένα τα εξής: Νίκος Μπελογιάννης / Γεννημένος το 1915 / στην Αμαλιάδα της Πελοποννήσου / εκτελέστηκε στις 30.3.1952 / στο Γουδί της Αθήνας. Και από κάτω: «Αγωνιζόμαστε για να έρθουν στη χώρα μας καλύτερες μέρες, χωρίς πείνα και πόλεμο. Για αυτό το σκοπό αγωνιζόμαστε και αν χρειαστεί, θα θυσιάσουμε ακόμη και τη ζωή μας».

Τα κοντά 60 χρόνια έχουν αφήσει έντονα τα σημάδια του στην επιφάνεια του γλυπτού, χωρίς όμως να αφαιρεί το παραμικρό από τη μεγαλοπρέπειά του. Κάποιες εργασίες συντήρησης του μνημείου είναι πλέον απαραίτητες. Στη βάση του τα υπολείμματα από λίγα γαρίφαλα που άφησαν κάποιοι προηγούμενοι επισκέπτες του. Στην επέτειο της εκτέλεσης κάποια παλιοί πολιτικοί πρόσφυγες αλλά και νεότεροι μετανάστες το επισκέπτονται.

Η επίσκεψη αυτή ήταν η αφορμή για την αναζήτηση πληροφοριών για τον καλλιτέχνη και το ιστορικό δημιουργίας του ανδριάντα. Δύο οι αναφορές στο μνημείο. Ένα αφιέρωμα της «Ντόιτσε Βέλε» και ένα αφιέρωμα του περιοδικού «Εξάντας» του Βερολίνου (τεύχος 12, Μάιος 2010) που υπογράφει ο Γιώργος Μ. Βραζιτούλης.

Διεθνής κινητοποίηση

Η εκτέλεση του Νίκου Μπελογιάννη στις 30 Μάρτη 1952 προκάλεσε διεθνείς αντιδράσεις. Έκφραση αυτών των αντιδράσεων ήταν και το άγαλμα στο ανατολικό Βερολίνο που δυστυχώς το αγνοούμε. Η διεθνής αντίδραση για τη ματαίωση της εκτέλεσης με διαμαρτυρίες και τηλεγραφήματα προς την κυβέρνηση και τον βασιλιά, έλαβε τεράστιες διαστάσεις. Στο πρωθυπουργικό γραφείο και στα Ανάκτορα έφταναν καθημερινά εκατοντάδες γράμματα και τηλεγραφήματα απ' όλες τις γωνιές της γης. Εκατοντάδες οι άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών, με τα δικά τους «όπλα», έδωσαν χρώμα σε αυτό το κίνημα. Αποκορύφωμα, το έργο του Πικάσο «Ο άνθρωπος με το γαρίφαλο».

Αίσθηση και συγκίνηση προκάλεσε η στάση του Νίκου Μπελογιάννη στους Ανατολικογερμανούς και ειδικά στους διανοούμενους και καλλιτέχνες. Η νεαρή τότε ΓΛΔ (δημιουργήθηκε το 1950) όπου ζούσαν πλέον ως πολιτικοί πρόσφυγες αρκετοί μαχητές και μαχήτριες του ΔΣΕ, πρωτοστατεί στις εκδηλώσεις διαμαρτυρίας και συμπαραστάσης. Πολυάριθμες ήταν οι εκδηλώσεις διαμαρτυρίας σε όλη τη χώρα και μεγάλος ο αριθμός των τηλεγραφημάτων προς την ελληνική κυβέρνηση για αποτροπή του μοιραίου. Συνεχείς οι αναφορές στον Τύπο. Η εκτέλεση προκαλεί νέο κύκλο αντιδράσεων. Η διαμαρτυρία μετατρέπεται σε οργή, αγανάκτηση και αποτροπιασμό. Η «Neues Deutschland» την 1 Απριλίου, στην πρώτη της σελίδα, δίπλα από μια φωτογραφία του Μπελογιάννη, φέρει τον τίτλο: «Ο φόνος του Μπελογιάννη εξεγείρει την υφήλιο». Τα δημοσιεύματα και οι αντιδράσεις συνεχίζονται για αρκετό καιρό. Σχολεία εργοστάσια φορείς νεολαιίστικες οργανώσεις συνδικάτα εκδίδουν ανακοινώσεις καταδίκης και διαμαρτυρίας. Πολλές οι μορφές απόδοσης τιμής στον Έλληνα κομμουνιστή μάρτυρα. Πλατείες, δρόμοι, σχολεία, ανώτερες σχολές, εργοστάσια, μπριγάνες εργατών ακόμη και μηχανήματα αποκτούν τιμητικά το όνομα του Νίκου Μπελογιάννη.

Το άγαλμα

Στις 21 Νοεμβρίου 1952, το Οικονομικό Πανεπιστήμιο του Βερολίνου υπέγραψε συμβόλαιο με τον γλύπτη René Graetz για το άγαλμα του Νίκου Μπελογιάννη το οποίο θα στήνονταν στον προαύλιο χώρο του πανεπιστημίου. Στη σχολή αυτή εκπαιδεύονταν τα μελλοντικά στελέχη των διαφόρων κρατικών επιχειρήσεων της χώρας ενώ φιλοξενούνταν και πολλοί σπουδαστές αδελφών σοσιαλιστικών χωρών από όλη την υφήλιο. Το σκεπτικό της επιλογής ήταν ότι, σε ένα τέτοιο χώρο, το μνημείο θα συνείσφερε επιπλέον στη σφυρηλάτηση ενός πνεύματος διεθνισμού στις νεότερες γενιές.

Όπως παραδέχεται και η Barbara Barsch, ιστορικός τέχνης που έχει γράψει διατριβή για τον René Graetz: «Ήταν κάτι το πρωτόγνωρο για την εποχή. Για πρώτη φορά καλλιτέχνης της

Ανατολικής Γερμανίας ασχολούνταν με ένα διεθνιστικό θέμα και κυρίως: έφτιαχνε άγαλμα για κάποιον που δεν ήταν Γερμανός».

Ο René Graetz, γνώριζε ήδη την υπόθεση Μπελογιάννη και δέχθηκε με ενθουσιασμό, γιατί όπως λέει η ιστορικός τέχνης Barbara Barsch «ήταν στρατευμένος. Και το γεγονός ότι εκτελέστηκε ένας αγωνιστής, επειδή δεν ήθελε να αρνηθεί την ιδιότητα του κομμουνιστή τον είχε συγκλονίσει». Είχε όμως να αντιμετωπίσει κάποια προβλήματα. Έπρεπε η αναπαράσταση του ήρωα να είναι όσο γινόταν περισσότερο ρεαλιστική, πράγμα όχι εύκολο, αφού το μόνο στοιχείο που είχε στη διάθεση του ήταν κάποιες ασπρόμαυρες φωτογραφίες από τον τύπο της εποχής. Επιπλέον, το έργο θα έπρεπε στη τελική του μορφή να αρέσει όχι μόνον στους Γερμανούς υπεύθυνους αλλά και στους εκπροσώπους των Ελλήνων προσφύγων, μερικοί από τους οποίους μάλιστα είχαν γνωρίσει προσωπικά τον ήρωα. Γι' αυτό από το ξεκίνημα της δουλειάς του ο Graetz αναζήτησε τη συμβουλή και τη γνώμη του παλαίμαχου σήμερα δημοσιογράφου του Ριζοσπάστη Θανάση Γεωργίου, ο οποίος «θυμάται ότι ο καλλιτέχνης του ζήτησε τη γνώμη για μια πιθανή αναπαράσταση του Μπελογιάννη, κατά τη στιγμή της εκτέλεσης, με τα χέρια του δεμένα πισθάγκωνα. Η στάση αυτή δεν άρεσε στον ερωτώμενο, αφού τη θεώρησε κατά κάποιο τρόπο ηττοπαθή και μειωτική για τον ήρωα. Έτσι προτιμήθηκε η τωρινή, σαν μια πιο θαρραλέα στάση του σώματος, με τα χέρια σχεδόν απελευθερωμένα από τα δεσμά, γεμάτα αποφασιστικότητα και δύναμη».

Τα αποκαλυπτήρια

Το γύψινο πρωτότυπο του αγάλματος εκτίθεται το καλοκαίρι του 1954, σε μια έκθεση βερολινέζων καλλιτεχνών, στο Μουσείο της Περγάμου. Λίγους μήνες μετά, στα τέλη του Οκτωβρίου του ίδιου έτους, το πρωτότυπο γύψινο μοντέλο του ανδριάντα έβρισκε το δρόμο του προς το χυτήριο. Οι εργασίες κράτησαν οκτώ περίπου βδομάδες και στις 29 Δεκεμβρίου 1954 ο μπρούτζινος ανδριάντας του Μπελογιάννη έφτανε πλέον με τρένο στο σταθμό Ostbahnhof του Βερολίνου και από εκεί με φορτηγό στη Σχολή. Ο δημιουργός του έκανε τις τελευταίες διορθώσεις και βελτιώσεις και διαμορφώθηκε το βάθρο. Προστέθηκαν και τα στοιχεία της επιγραφής σε συνεργασία με τους Έλληνες εκπροσώπους των πολιτικών προσφύγων.

Belojannis-Denkmal in Berlin enthüllt

Am Vorabend des 1. Mai wurde auf dem Gelände der Hochschule für Ökonomie und Planung in Berlin-Karlshorst in Anwesenheit von Vertretern der Kommunistischen Partei Griechenlands ein Denkmal des griechischen Patrioten und proletarischen Kämpfers Nikos Belojannis enthüllt. Nikos Belojannis wurde am 20. März 1932 von der Reaktion wegen seines unerschrockenen Kampfes für die Freiheit und Unabhängigkeit des griechischen Volkes ermordet. Das Denkmal wurde von dem Bildhauer Prof. Graetz geschaffen.

Prof. Dr. Eva Altmann, Direktor der Hochschule, sprach Worte des Gedenkens. Im Namen der griechischen Arbeiterklasse dankte Prof. Petros Kokkalis der Hochschule für

die Würdigung der Verdienste Belojannis um die Befreiung des griechischen Volkes. (Eig. Ber.)

Schriftsteller-Kongreß in der CSR

Nach achtstägigen Beratungen über die Probleme der zeitgenössischen Literatur und die Rolle der Schriftsteller und der Literatur beim Aufbau des Sozialismus beendete am Sonntag der zweite tschechoslowakische Schriftsteller-Kongreß seine Arbeit. An dem Kongreß, der in der Öffentlichkeit der Tschechoslowakischen Republik mit großer Aufmerksamkeit verfolgt wurde, nahmen über fünfhundert Schriftsteller, Literaturwissenschaftler und -kritiker, Gäste und Journalisten teil. (ADN)

Τα επίσημα αποκαλυπτήρια του μνημείου έγιναν την παραμονή της Πρωτομαγιάς του 1956. Στο πρωτομαγιάτικο φύλλο της εφημερίδας Neues Deutschland» υπάρχει η είδηση με τίτλο «Αποκαλυπτήρια του Μνημείου-Μπελογιάννη στο Βερολίνο» όπου αναφέρεται ότι έγιναν τα αποκαλυπτήρια του μνημείου «του Έλληνα πατριώτη και προλεταριακού αγωνιστή Νίκου Μπελογιάννη», παρουσία αντιπροσωπείας του ΚΚΕ. Στην εκδήλωση τοποθέτησης του ανδριάντα η διευθύντρια της Σχολής Eva Altmann έκανε την ομιλία, ενώ «στο όνομα της ελληνικής εργατικής τάξης» ο Καθηγητής Πέτρος Κόκκαλης ευχαρίστησε τη Σχολή για την εκτίμηση της προσφοράς του Μπελογιάννη για την απελευθέρωση του Ελληνικού λαού».

Κάποιες μέρες μετά, στην εφημερίδα Sonntag της 27ης Μαΐου 1956, αρθρογράφος με αρχικά Κ.Η. θα σχολιάσει για το μνημείο:

«Το μνημείο για τον Νίκο Μπελογιάννη, τον Έλληνα αγωνιστή της Ελευθερίας, ένα μπρούτζινο γλυπτό του René Graetz, αποτελεί μια καλή και αισθησιακή παρουσία μέσα στο προαύλιο της Ανωτέρας Σχολής Οικονομικών στο Karlshorst. Εκατοντάδες φοιτητές περνούν καθημερινά μπροστά από τον μπρούτζινο ανδριάντα του αλύγιστου, υπερήφανου ανθρώπου, που θυσίασε τη ζωή του για την ελευθερία του λαού του.

»Τα χέρια του είναι δεμένα, όμως η σφιγμένη γροθιά του αριστερού του χεριού συγκρατεί την τεράστια ενέργεια αυτού του αγωνιστή, που ξέρει ότι δεν είναι μόνος, ενώ η ανοιχτή δεξιά παλάμη του ετοιμάζεται με βία και σιγουριά να εκδηλώσει την αντίστασή του ενάντια στους εχθρούς της ελευθερίας, τους εχθρούς της ειρήνης, τους εχθρούς της κοινωνικής προόδου. Ο άνδρας στέκεται λίγο πριν την εκτέλεσή του, με το δεξί του πόδι προτεταμένο, έχοντας συνείδηση των ορίων της δράσης του τη στιγμή αυτή, δεν προχωρεί πλέον, παραμένει αλυσσοδεμένος ακίνητος, στέκεται με αισιοδοξία πάνω στο έδαφος που το μοιράζεται με όλους τους ομοϊδεάτες του στον κόσμο, οι οποίοι θα συνεχίσουν τον αγώνα

του.

»Ο René Graetz, σε ένα ώριμο και δυνατό έργο τέχνης, μορφοποίησε αυτόν το μοναχικό ήρωα του ελληνικού λαού, όπως αυτός τιμάται εδώ, σε ένα σύμβολο του αγώνα για την ελευθερία όλων των ανθρώπων και λαών που αγαπούν την ειρήνη, σε μια ζωντανή, πειστική και διαρκώς γόνιμη πραγματικότητα».

Ο γλύπτης René Graetz

Ο René Graetz έχει μια περιπετειώδη βιογραφία και ένα ιδιαίτερο στίγμα στην Τέχνη. Γεννήθηκε στις 2 Αυγούστου 1908 στο Βερολίνο τυχαία. Στο ταξίδι εξορίας του Ρώσου πατέρα, τυπογράφος στο επάγγελμα και της Ιταλίδας μητέρας του. Τα νεανικά του χρόνια τα πέρασε στη Γενεύη, όπου εκπαιδεύτηκε και αυτός ως τυπογράφος με ειδίκευση στη βαθυτυπία. Στην Ελβετία παρέμεινε ως το 1929, χρονιά που κέρδισε το πρώτο βραβείο της αγγλικής εφημερίδας «Times», ως καλύτερος τυπογράφος και στη συνέχεια μετοίκησε στο Cape Town της Νότιας Αφρικής. Εκεί δούλεψε ως μηχανικός σε μεγάλη εκτυπωτική εταιρεία, στην ίδρυση της οποίας συνέβαλε. Εκεί έζησε και εργάστηκε στο επάγγελμά του έως το 1938. Στο διάστημα αυτό άρχισε να δραστηριοποιείται πολιτικά, ως μέλος του εκεί συνδικάτου τυπογράφων, ενώ το 1932 ξεκίνησε τις σπουδές του στη γλυπτική, στη νεοϊδρυθείσα Σχολή Καλών Τεχνών. Το 1935 δημιουργήθηκαν τα πρώτα γλυπτά έργα του, ενώ είχε ήδη εγκαταλείψει το μέχρι τότε επάγγελμά του. Το 1938, μετά από διώξεις για την πολιτική του δραστηριότητα, θέλησε να επιστρέψει στην Ευρώπη. Αν και δεν τον συνδέει τίποτα με τη φασιστική Γερμανία, πήρε γερμανικό διαβατήριο επειδή γεννήθηκε στο Βερολίνο. Επέστρεψε και εγκαταστάθηκε αρχικά στο Παρίσι, στη Ζυρίχη για να καταλήξει το 1939 στο Λονδίνο.

Με το ξέσπασμα του Πολέμου εγκλείστηκε, λόγω του γερμανικού διαβατηρίου του, μαζί με εκατοντάδες άλλους γερμανούς που ζούσαν στη Μ. Βρετανία, σε ένα ειδικό στρατόπεδο περιορισμού στον Καναδά. Μέχρι τότε δεν είχε καμία σχέση με τη Γερμανία ή τους Γερμανούς. Γλώσσες του ήταν η γαλλική και τα αγγλικά. Εκεί ήρθε για πρώτη φορά σε επαφή με Γερμανούς κομμουνιστές και αντιφασίστες, με άλλους καλλιτέχνες, όπως οι Theo Balden, Heinz Wornier κ.ά. και εισχώρησε στην παράνομη ομάδα του Γερμανικού ΚΚ. Η περίοδος αυτή τον διαμόρφωσε σε έναν στρατευμένο καλλιτέχνη με καθαρούς πολιτικούς προσανατολισμούς. Το 1941, μετά την απόλυση όλων των αντιφασιστών κρατούμενων από το στρατόπεδο, επέστρεψε στο Λονδίνο όπου συμμετείχε στον εκεί ενεργό σύνδεσμο Γερμανών καλλιτεχνών και διανοουμένων Freier Deutscher Kulturbund. Την εποχή εκείνη γνώρισε και τον Henry Moore, τον οποίο επισκεπτόταν τακτικά στο ατελιέ του. Από το 1944

ήταν παντρεμένος με την Ιρλανδέζα Elizabeth Shaw, γραφίστρια και αργότερα διάσημη συγγραφέα παιδικών βιβλίων στη ΛΔΓ. Μετά τον πόλεμο, το 1946, εγκαταστάθηκε μαζί με άλλους εξόριστους στο ανατολικό τμήμα της Γερμανίας, με σκοπό τη σοσιαλιστική ανοικοδόμηση της χώρας.

Στο ευρύτερο κοινό έγινε γνωστός με τη συμμετοχή του, στη δημιουργία των μνημείων του Buchenwald, το 1958, με τρία ανάγλυφα στηλών, και του Sachsenhausen, το 1959, με τη μεγαλόσωμη ομάδα γλυπτών με τίτλο «Απελευθέρωση». Ανάμεσα στα έργα του είναι και ένα αγαλματίδιο αφιερωμένο στη Ρόζα Λούξεμπουργκ (1973). Εκτός των διάφορων γλυπτών δημιούργησε επίσης πολλά έργα ζωγραφικής (ακουαρέλες) και κεραμικής. Το 1973 τιμήθηκε με το Βραβείο Käthe-Kollwitz της Ακαδημίας των Τεχνών και με το Αργυρούν Πατριωτικό Μετάλλιο Προσφοράς της ΛΔΓ, ενώ είχε επίσης βραβευτεί, το 1959, για τη συμμετοχή του στο Μνημείο του Buchenwald, με το Εθνικό Βραβείο της χώρας. Ο René Graetz πέθανε απροσδόκητα στις 17 Σεπτεμβρίου 1974, στη μικρή κωμόπολη του Graal-Müritz της Ostsee, κατά τη διάρκεια αποθεραπευτικών διακοπών.

egnatiapost.gr